

РОЗДІЛ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Пашковський М.І.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри міжнародного права та міжнародних відносин,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ІНСТИТУТУ ЮРИСДИКЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Інститут юрисдикції набув найбільшого розвитку в міжнародному праві, де під ним розуміють широке правове явище і пояснюють його як визначасему державою можливість і допустимість очікувати і вимагати здійснення своїх правових велінь (приписів та заборон) і забезпечувати їх здійснення (Черниченко С. В. Теория международного права. В 2-х т. Том 1: Современные теоретические проблемы. – М., 1999. – С. 147). Деякі вчені-міжнародники цілком справедливо зазначають на необхідність обережного вживання терміна «юрисдикція», що може означати і певну територію, і певну компетенцію, і систему повноважень, які здійснює держава відносно осіб, майна або подій (Див.: Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом / Пер. з англ. – Х, 2000. – С. 163).

Зважаючи на неоднорідність вказаних повноважень держави виділяють наступні три їх основні функціональні групи за змістом: а) повноваження встановлювати норми права (законодавча або приписуюча юрисдикція); б) повноваження судів та інших юрисдикційних органів держави заслуховувати та вирішувати правові спори (судова юрисдикція); в) повноваження виконавчих органів на застосування державного примусу (виконавча юрисдикція) (див.: Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом / Пер. з англ. – Х, 2000. – С. 163.; International Criminal Law / Ilias Bantekas, Susan Nash, Mark Mackarel. London, 2001. – P. 15). Як зазначають автори останньої роботи «законодавча або приписуюча юрисдикція стосується компетентності визначення внутрішньодержавного права, судова юрисдикція стосується компетентності судів, стосовно застосування внутрішньодержавного права, і виконавча юрисдикція стосується здатності держав щодо приведення у виконання результатів їх законодавчої чи судової праці (наприклад, збирання доказів і застосування санкцій)». Крім вказаної класифікації юрисдикції, останню поділяють також на територіальну і екстериторіальну; повну та обмежену тощо.

У вітчизняній теорії держави і права поняття «юрисдикція» визначається більш вузько, як встановлену законом або іншим нормативно-правовим актом сукупність правових повноважень відповідних державних органів вирішувати правові суперечки і справи про правопорушення, а також оцінювати дії особи або іншого суб'єкта права з точки зору їх правомірності, застосовувати юридичні санкції до правопорушників (Тихомирова Л. В., Тихомиров М. Ю. Юридическая энциклопедия / Под ред. М. Ю. Тихомирова, М., 1998. – С. 504). Існують також й інші визначення юрисдикції, наприклад, лише як виконавчої. Так, М. Ю. Черкес обмежує коло юрисдикційних повноважень лише можливістю

застосування примусу і говорить про юрисдикцію як можливість застосування примусу в межах певної території і відносно підвладної особи (Див.: Черкес М. Е. Международное право: Учебное пособие. – Одесса, 1998. – С. 6).

Довгий час поняття юрисдикції пов'язувалося виключно з державою або її органами. З іншого боку юрисдикцією (але не суверенітетом) може володіти не лише держава, а й інший суб'єкт міжнародного права – міжнародна міжурядова організація або її орган. У зв'язку з цим уявляється прийнятним визначення юрисдикції як поняття, що описує межі легальної компетенції не лише держави, але й іншої регулятивної влади щодо створення, застосування та забезпечення правових норм відносно осіб (Толстых В. Л. Курс международного права: учебник / В. Л. Толстых. – М., 2009. – С. 244). Викладене дозволяє класифікувати юрисдикцію на державну (територіальну та екстериторіальну) і міжнародну, що належить міжнародній організації або її органу (як правило, судовому). Ще в 1927 році у рішенні по справі «Лотосу» Постійна палата міжнародного правосуддя зазначила, що «основним обмеженням, що накладається міжнародним правом на держави, є виключення здійснення її прерогатив в будь-якій формі на території іншої держави за умови відсутності норми, яка дозволяє зворотнє. В цьому сенсі юрисдикція, без сумніву, носить територіальний характер... Якщо справедливо, що принцип територіальності в кримінальному праві покладено в основу законодавства всіх країн, в рівній мірі справедливо і те, що всі або майже всі законодавчі системи поширюють свою дію на правопорушення, вчиненні за межами території даної країни; це залежить і від систем, що склалися в різних державах. Таким чином, територіальність кримінального права не є абсолютним принципом міжнародного права...» (Цит. по доп. ООН A/CN.4/435/Add.1. – С. 6).

Особливого значення в останні часи набуває дослідження питання про кримінальну юрисдикцію як національну (державну), так і міжнародну (що належить органам міжнародної кримінальної юстиції). Дослідженню міжнародної кримінальної юрисдикції присвятили свої праці І. П. Біщенко, І. В. Фісенко, Н. А. Зелінська, Н. В. Дьоміна-Волок (запропонувала поняття юрисдикційного режиму) та інші.

Юрисдикція держави стосовно вчинених злочинів ґрунтується на кримінальній юрисдикції – повноваженні держави встановлювати кримінально-правові заборони і карати винних осіб (вказані повноваження держави можемо виразити як потенцію діяльності, яка можлива лише за умови організації відповідних органів юстиції і наділення їх необхідними владними повноваженнями з одного боку та встановлення матеріально-правових приписів і процедурних норм щодо їх захисту – з іншого), і реалізується через кримінально-процесуальну юрисдикцію – сукупність повноважень держави в особі її органів з розслідування факту суспільно-небезпечної дії, встановлення і переслідування винної особи, вирішення кримінально-публічного позову по суті.

І якщо межі кримінальної юрисдикції і межі дії кримінального закону співпадають (навіть у випадку передачі до України іноземного кримінального провадження, чи видачі іноземною державою обвинуваченого, суспільно-небезпечна дія буде кваліфікуватися як злочин за кримінальним законодавством України), то межі дії кримінально-процесуального закону України і кримінально-процесуальної юрисдикції можуть відрізнятися. Існування в законодавстві так званих екстериторіальних принципів кримінальної

юрисдикції (універсального та персонального) безумовне може викликати до життя конфлікт юрисдикції декількох держав.

Таким чином, потребує врегулювання порядок вирішення конфлікту юрисдикцій, який пов'язаний з встановленням а) питання про місце (державу) притягнення особи до кримінальної відповідальності, б) питання про застосуване право – кримінальне і кримінально-процесуальне, та відповідно в) про кримінально-процесуальну процедуру, відповідно до якої не лише особа має притягуватися до відповідальності, але й повинні збиратися докази її винуватості (невинуватості). Вирішенню цієї проблеми, на нашу думку, має сприяти інститут розв'язання колізії кримінально-процесуальної юрисдикції, яка має вирішуватися процесуальними та міжнародно-правовими засобами.

Зелинская Н. А.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
профессор кафедры международного права и международных отношений,
доктор юридических наук, профессор*

К ВОПРОСУ О «КВАЗИЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ» АНТИТЕРРОРИСТИЧЕСКИХ РЕЗОЛЮЦИЯХ СОВЕТА БЕЗОПАСНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ

Транснациональная преступность во многих ее проявлениях представляет собой реальную угрозу международному миру и безопасности. На рубеже XX и XXI столетий эта фраза, используемая в международно-правовом контексте, перешла из разряда научной и политической риторики в констатацию особой ситуации, которая охватывается главой VII Устава ООН («Действия в отношении угрозы миру, нарушений мира и актов агрессии»), что влечет за собой чрезвычайно серьезные правовые и политические последствия.

С 90-х годов прошлого века заметное место в глобальном правовом режиме противодействия транснациональной преступности занимает серия резолюций Совета Безопасности, которые были приняты на основании главы VII, наделяющей Совет Безопасности правом принимать резолюции, которые являются юридически обязательными для всех государств – членов Организации Объединенных Наций. Важным элементом борьбы с международным терроризмом стали резолюции Совета Безопасности ООН, содержащие санкции против частных лиц и корпораций и налагающие на государства обязательства общего характера.

Первые резолюции, содержавшие ссылку на главу VII Устава ООН в отношении проявлений транснациональной преступности, были связаны с возрастающей террористической угрозой. В частности, резолюции 1997 и 1998 годов налагали финансовые и иные ограничения в отношении В частности, в резолюцией 1196 (1998), принятой 16 сентября 1998 года Совет Безопасности, призвал каждое государство «рассмотреть вопрос о принятии законов или других правовых мер, квалифицирующих нарушение вводимых Советом эмбарго на поставки оружия уголовным преступлением» (UN Doc. S/RES/1196